

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΠΕΡΙΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

10 Μαΐου 1941

1

ΤΑ ΧΕΡΙΑ στὸν ἀνθρωπὸν εἶναι τόσο ἀπαραίτητα ὅσο καὶ τὰ μάτια του, τόσο ἀκαταμάχητα ὅσο καὶ ἡ σκέψη του, τόσο ἐκφραστικὰ ὅσο καὶ τὸ φωτισμένο ἀπὸ τὸ πνεῦμα πρόσωπό του. Στὴν παλάμη τους εἶναι κλεισμένα τὰ μεγάλα μυστήρια τῆς ἀνθρώπινης μοίρας· στὴν κίνησή τους εἶναι συνυφασμένα τὰ πολυτιμότερα μικρὰ μυστικὰ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς· στὴ μορφή τους εἶναι ἀποτυπωμένες δλες οἱ πιὸ ἀρχέγονες εὑαισθησίες τῆς ἀνθρώπινης ἀφῆς. Τὰ χέρια αὐτὰ εἶναι φιλήδονα, αἰσθησιακά, γεμάτα πάθος, δρμή, ὑπόσχεση, ζωή· ἐκεῖνα τὰ ἄλλα εἶναι χέρια ἀσκητή, ζεστὰ ἀπὸ τὸ σφίξιμο τοῦ ἴδανικοῦ τῆς καρδιᾶς, εὐλύγιστα ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς λατρείας καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη τῆς προσευχῆς· τὰ τρίτα πιὸ πέρα εἶναι εἰρωνικὰ καὶ πονηρά, ὑπουλα καὶ ἀπρόσεχτα ὅπως τὰ χέρια τοῦ Σατανᾶ· αὐτὰ ἐκεῖ, τέλος, τὰ τέταρτα, εἶναι πρόσχαρα κι ἀνυποψίαστα, ἀδέξια κι ἀναποφάσιστα ὅπως τὰ χέρια ἐνὸς μικροῦ παιδιοῦ. Μιὰ ψυχὴ ἀνθρώπινη προβάλλεται στὴν παλάμη, μιὰ ὑπόσχεση πάλλεται στοὺς τένοντες, μιὰ ἔλ-

πίδα παγώνει στ' ἀκροδάχτυλα αὐτῶν τῶν χεριῶν. "Αν κλείσουν ἀξαφνα, κάποιο μυστικό θὰ βρεῖ ἔκει μιὰν ἀπαραβίαστη κρύπτη· ἀν σφίζουν τὸ χέρι τοῦ πλησιέστερου συνάνθρωπου, κάποια κρυφὴ σκέψη θὰ ἔνωσει τὶς δυό τους ψυχές· ἀν μιφωδοῦν σὲ ταπεινή ἐπαφή, στὴν ἀκρη τους θ' ἀνέβη, σὰν ἄλλος πόλος τῆς καρδιᾶς, ἢ ἐπωδὸς τῆς τελευταίας προσευχῆς καὶ δ ἀντίλαλος τῆς τελευταίας ἐλπίδας. — Τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων σὰ νάχουν δική τους ψυχή.

2

"Ολες οι ἐποχὲς γειτονεύουν μὲ τὸ Θεό. "Ομως καμιὰ δὲν ἔρριξε τὸ μεσότοιχο ποὺ πάντα τὸν κρύβει ἀπὸ τὰ μάτια τὰ διψασμένα νὰ ἴδοῦν. Αὐτὴ ἡ ταπεινὴ ψυχὴ ποὺ γονατίζει τώρα εὐλαβικὰ μπροστὰ στὸ μεσότοιχο, θὰ σηκωθεῖ καὶ θ' ἀπομακρυνθεῖ, χωρὶς νὰ βλέπει πώς ἡ ἐλπίδα—παντοτεινὴ ἀδελφὴ τοῦ ἐλέους—ἀκολουθεῖ τὰ μικρὰ θερμὰ βήματα ποὺ συλλογίζονται τὴ φυγή. 'Η ἐλπίδα! Προστάτης ἄγγελος τῶν ἐγκαταλειμμένων προβαδίζει κιόλας στὴν ἐπιστροφή.

3

Δὲν εἶναι μόνο δ Θεός, δὲν εἶναι μόνο οἱ ἄγγελιαφόροι του καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι του, ποὺ μᾶς κάνουν νὰ γονατίζουμε καὶ νὰ κλίνουμε μ' εὐλάβεια τὴν ψυχή μας. 'Υπάρχουν μερικοὶ ἄγγελιαφόροι τοῦ παρελθόντος μας, ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπεσταλμένοι τῆς μνήμης μας, ποὺ τοὺς δεχόμαστε πάντα γονατιστοὶ κ' ἔκστατικοί. 'Αγαπημένες φευγάτες ψυχὲς κι ἀγαπημένα φευγάτα σώματα, παλιοὶ ταξιδιώτες καὶ φίλοι

μακρινοί, ώραια τοπία ποὺ πηδήσατε σὰν πεφτάστερα ἀπὸ τὸν ὕπνο στὴν ἐγρήγορσή μας, φλόγες πανύψηλες καὶ πολύκλωνες ποὺ σᾶς ὕφαναν οἱ ἔρωτικοί μας πόθοι οἱ πιὸ ἄπειροι, πρόσωπα ποὺ σκίψατε πάνω μας φωτισμένα ἀπὸ ἕνα ὑπέργειο φῶς, μητροπόλεις ἀπίθανες λαῶν περιουσιων ποὺ τὶς ἐρείπωσαν κάποτε οἱ μεγάλοι κατακλυσμοὶ τῆς ζωῆς, — μὲ τί εὐλάβεια καὶ τί ταπείνωση σᾶς καλωσορίζουμε πάντα, μὲ τί ἀγάπη καὶ τί ἀναφτέρωμα σᾶς ξανθέπουμε πάντα, σὰν νάταν νὰ σᾶς ἔστειλε κοντά μας ἐκ βαθέων δ Θεός !

4

‘Η ἐλπίδα εἶναι μιὰ παράξενη νεράιδα ποὺ λαγοκομάται στὴν ἀγκάλη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. ’Αν τὴν φωνάξει ἡ δυστυχία, ἀνοίγει τὰ μάτια της, κοιτάζει ξαφνιασμένη γύρω της — καὶ σωπαίνει. ’Αν τὴν φωνάξει δ πόνος, σκώνεται ἥσυχα, χαμογελάει γλυκὰ — καὶ προσεύχεται. ’Αν τὴν φωνάξει δ θάνατος, πετάγεται δρυμία, ἀνάβει τὴν καντήλα τῆς ἀνάμνησης — καὶ κλαίει ...

5

‘Αλήθεια ! Τί ἐντύπωση μοναδικῆς διμορφιᾶς ἀφίνουν στὴν ώριμότητά μας τὰ τοπία ποὺ πρωτογνωρίσαμε στὰ παιδικά μας χρόνια. Τυλιγμένα μὲ τὴν ἀγνότητά μας καὶ μὲ τὴν παρθενική στοργή μας, ἔχουν τὸ θέλγητρο τῶν ἀνοιξιάτικων δινείρων μας. Αὗτὰ τὰ δρομάκια, τὰ στρωμένα καταμεσίς σὲ οάθυμα λειβάδια, δπου ὑπάρχουν — πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀκόμα — τὰ ἵχνη ποὺ ἀφησαν τὰ παιδικά μας

βήματα· αὐτοὶ οἱ κάμποι ποὺ ἔειχον φρασαν τόσες φορὲς τὰ παιδικά μας μάτια· αὐτὰ τὰ δεντρά ποὺ οἱ ἵσκιοι τους ἀγκάλιασαν τρυφερὰ τὶς παιδικές ψυχές μας· αὐτοὶ οἱ κῆποι ποὺ εύώδιαζαν ἀγράμπελη, δταν ἐμεῖς στὴ γῆ καὶ τὰ πουλιὰ στὸν ἄέρα παίζαμε τὰ ἴδια παιχνίδια· αὐτὰ τὰ δάση ποὺ ἡ φαντασία μας τὰ γέμιζε νεράιδες, ὥραιες σὰν τὶς πριγκηπέσσες τῶν παραμυθιῶν ποὺ μᾶς νανούριζαν τότε καὶ πράιναν τὴ δίψα μας γιὰ τὸ ἀνέφικτο καὶ τὸ ἀπροσδόκητο· αὐτοί, τέλος, οἱ φανταστικοὶ οὐρανοὶ μὲ τοὺς περίβλεπτους ἀστερισμούς, ὅπου πρέπει νὰ παίζουν χεροπιασμένοι καὶ πρόσχαροι οἱ ξανθοὶ ἄγγελοι, — δὲ χάνουν ποτέ, μὰ ποτέ, τὸ θέλγητρό τους, οὔτε στὰ νιάτα, οὔτε στὴν ὥριμότητα, οὔτε στὰ γερατιά μας. Καὶ — ποιὸς ξέρει; ποιὸς μπορεῖ νὰ πεῖ; — ἀν, ἐτοιμοθάνατοι πιά, δὲ δένουμε τὸ τελευταῖο σκίρτημα τῆς ζωῆς μας στὰ τοπία αὐτά, κι ἀν δὲν εἶναι αὐτὰ ποὺ μᾶς παρηγοροῦν τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ αἰώνιος ὕπνος ἐτοιμάζεται νὰ σφαλίσει τὰ βλέφαρά μας γιὰ πάντα ...

6

‘Η πιὸ ταπεινή, ἥ πιὸ ἀσήμαντη ψυχή, μεταμορφωμένη ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀγάπης, γίνεται στὰ μάτια μας φαντασμαγορικὸς ἀντικατοπτρισμός. Θεία δωρεὰ στὸν ἀνθρώπο τὴ ἀγάπη! Καὶ ἀνθρώπινη δωρεὰ στὸ Θεό!

7

‘Η ἀγάπη δὲ φτάνει στὸν πιὸ ψηλό της βαθμὸ παρὰ μονάχα δταν δὲ ζεῖ πιὰ στὸ φῶς κι δταν κατεβαίνει στὴν

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

κρύπτη τῆς μνήμης, — ἄγγελος στὴ ζωὴ καὶ στὸ φῶς, δέσποινα στὸν ἵσκιο καὶ στὴν ἀνάμνηση ...

8

“Η ἀγάπη μᾶς φέρνει ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη τοῦ παράδεισου. Ἐν ἣ πύλῃ τούτῃ ἀνοίξει, τίποτα πιὰ δὲ θὰ ταράξει τὴν ἀρμονία τοῦ κοινοῦ μας δράματος. Ἐν δὲν ἀνοίξει, κάποια στιγμὴ θὰ γυρίσουμε μετανιωμένοι — καὶ θὰ χωρίσουμε.

9

Κάθε στίχος, κάθε μελωδία, κάθε συζυγία τοῦ χρώματος, κάθε ρυθμὸς τοῦ διαστήματος, εἶναι μιὰ θεία χάρη τῆς ψυχῆς, ὅπως ἡ χάρη τοῦ χρίσματος, ἡ χάρη τοῦ βαπτίσματος, ἡ χάρη τοῦ ὑμεναίου, ἡ χάρη τῆς εὐχαριστίας. Χρῖσμα δ στίχος· βάπτισμα ἡ μελωδία· ὑμέναιος ἡ εἰκόνα· εὐχαριστία δ ναὸς καὶ τὸ σπίτι.

10

Δὲν ἀγαπῶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀγαπῶ μονάχα τοὺς ἵσκιους τῶν ἀνθρώπων, πὼν τοὺς ἀκολευθοῦν, ἢν τοὺς φωτίζει, αὐγή, ἡ γαλανομάτα ἀγάπη καὶ προβαδίζουν, ἢν τοὺς φωτίζει, δειλινό, ἡ μεγαλομάτα σκέψη.

11

Τί ἔργο βαρύ, τί ἔργο ἐναγώνιο ἡ ζήτηση τῆς ἀλήθειας! Καὶ πόσο μᾶς κάνει κάποτε νὰ λαχταροῦμε τὶς

γλυκὲς στιγμὲς τῆς χαρᾶς, ποὺ μᾶς δίνει μονάχα ἢ παρθενικὴ ζωὴ — ἢ αἴθρια, ἢ πρόσχαρη, ἢ ἀσυλλόγιστη, ἢ τριανταφυλλένια! — Θυμῶμα τώρα — σὰν νὰ μὴν εἴταν χθὲς ἀκόμα, μὰ σὰν νὰ πέρασαν αἰῶνες, — τὰ χρόνια ποὺ εἴταν κόρη μέσα μου ἢ ψυχή. "Ανοιγα τότε τὰ χρυσὰ παράθυρα τῆς ζωῆς καὶ ξενιωθα νὰ φτεροκοποῦν οἱ πόθοι μου, νὰ κελαρύζουν οἱ λογισμοί μου, νὰ τιτιβίζουν οἱ μνῆμες μου, νὰ εὐωδιάζουν οἱ ἐλπίδες μου, νὰ παίζει τρίλλιες ἢ μοναξιά μου. "Επειτα, ξέγνοιαστος, περιδιάβαζα σὲ κήπους λυρικούς, ταξίδευα σὲ πόλους φανταστικούς, σ' «ἔλδιράδο» καὶ «σφαιρούς» — κι ὅταν νύχτωνε γύριζα στὴν ἔστια τῆς περισυλλογῆς, ἔκλεινα τὰ ματόφυλλα τῆς καρδιᾶς κι ἄκουγα, μητέρες, τὶς νεράϊδες νὰ μοῦ τραγούδοῦν τὸ μελωδικὸ τραγούδι τῶν ὀνείρων.

12

Ποτὲ δὲν εἶχα τὴ δύναμη νὰ συλλογιστῶ τὸ θάνατο, ὅπως θάναι χωρὶς ἄλλο δ θάνατος. Φαντάζομαι μιὰ νύχτα ἀτέλειωτη καὶ μεσούρανα τὴ σελήνη στὸ τελευταῖο της τέταρτο. "Ενας ἵσκιος μιᾶς τέτοιας νύχτας νὰ εἶναι ἡ φευγάτη ψυχή, — ἔνας ἵσκιος ποὺ δὲ θὰ τὸν ἀφήσει νὰ χαθεῖ ἢ τελευταία πιστὴ ἀδεօφὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ 'Εκάτη...

13

"Οταν λὲς τὴν ἀλήθεια νὰ μιλᾶς χαμηλόφωνα, ὅπως ὅταν προσεύχεσαι. Γιατὶ ἔχει ἔνα πολὺ εὔθραυστο γλωσσικὸ σῶμα ἢ ἀλήθεια, κι ἀν τὸ χάσει, θὰ γυρίσει γοργὰ στὶς

Η ΛΥΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

χαμηλότερες σέρρες τῆς ψυχῆς σου, θὰ τυλιχτεῖ στὴ θαλπωρή τους καὶ θὰ σωπάσει...

14

Εἶναι ἀξιοθαύμαστη ἡ λεπτὴ τέχνη ποὺ μεταχειρίζονται μερικοὶ ἀνθρώποι, ὅταν κάνουν τὸ καθημερινὸ χρέος τους. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ὑψώσουμε κάποτε τὴν καθημερινὴ ζωὴ ὥς τὴν εὐγένεια τοῦ καλλιτεχνήματος; Νὰ τὴν κάνουμε πίνακα, ναό, σονάτα, τραγούδι;

15

Τὰ ὑπέροχα ἔργα δὲ μποροῦν νὰ γίνουν χωρὶς μακριὰ ψυχικὴ προετοιμασία καὶ χωρὶς μακριὰ προσπάθεια. Πόσες χιλιετηρίδες χρειάστηκαν γιὰ νὰ γίνει αὐτὸς ὁ λεπτὸς μίσχος ποὺ κρατεῖ αὐτὸ τὸ ὕραῖο λουλούδι;

16

Στὴν κλίμακα τῆς ψυχῆς μας ἀνεβαίνουν καὶ κατεβαίνουν οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοὺς θεούς μας ἄγγελοι. "Ομως ποτὲ δὲν ἔμειναν. Γιατὶ εἶναι πολύ, μὰ πάρα πολὺ ντελικάτοι γιὰ ν' ἀνθέξουν στὸ ψύχος τῆς ψυχῆς μας, — καὶ γιατὶ ποτὲ δὲ δείξαμε πῶς εἶναι καλοπρόσδεχτη στὴ σκέψη μας καὶ στὴν πράξη μας ἡ παρουσία τους.

17

Ἡ πιὸ μεγάλη εὐτυχία εἶναι νὰ κοιμηθεῖς αἰώνια καὶ στὸν ὕπνο σου νὰ ἔρχονται καὶ νὰ φεύγουν τὰ πιὸ ὕραῖα

19

καὶ τὰ πιὸ παράξενα ὅνειρα. Καμιὰ μορφή, καμιὰ παρουσία, καμιὰ εἰκόνα, ἀπὸ ὃσες προβάλλει στὰ μάτια μας ἡ ἐγρήγορση, δὲ μπορεῖ γὰρ συγκριθεῖ μὲ τὸ πιὸ ἀσήμαντο ὅνειρο ποὺ πλέκει καὶ διελέκει τὸ νῆμα τοῦ μήνθου του μέσα στὴ φευστὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ὑπνου μας. Αὐτὲς οἱ μέρες ποὺ κρατοῦν χιλιετηρίδες κι αὐτοὶ οἱ αἰῶνες ποὺ κλείνονται σὲ μία στιγμή· αὐτοὶ οἱ πολύχρωμοι ἥλιοι ποὺ φωτίζουν σμαραγδίνους κάμπους κι αὐτὰ τὰ ντροπαλὰ φεγγάρια ποὺ σταματοῦν ἐκστατικὰ πάνω ἀπὸ φανταστικὲς μαρμάρινες πόλεις· αὐτὰ τὰ λυγερὰ κορίτσια ποὺ ἔπειδοῦν σὰν ἔντομα ἀπὸ τὶς χρυσαλλίδες τῶν σπιτιῶν κι αὐτοὶ οἱ πρόσχαροι ἔφηβοι ποὺ τρέχουν νὰ πλέξουν μαζί τους χοροὺς ἀγάπης· αὐτές, τέλος, οἱ σονάτες ποὺ γίνονται πίνακες ζωῆς κι αὐτοὶ οἱ στίχοι ποὺ γίνονται τοπία καὶ δρόμοι,— στολίζουν ποιὸς ξέρει πόσες ἀπὸ τὶς ὁρες τοῦ ὑπνου μας καὶ κάνουν κάποτε ἀξέχαστες γιὰ πάντα τὶς νύχτες μας. "Αν μποροῦσε κανεὶς νὰ κοιμηθεῖ αἰώνια «πάνω στὴν ἀσπρη πέτρα μέσα στὸν κόσμο τῶν ὅνειρων»! "Αν μποροῦσε κανεὶς νὰ ζήσει αἰώνια χωρὶς ποτὲ νὰ ξυπνήσει! Ποιὸς θὰ εἴταν τότε δ τόσο ἀφρων ποὺ δὲ θ' ἀφιέρωνε δλόκληρη τὴ ζωή του στὴν προσευχὴ καὶ στὴν ἀσκηση, ὃν δ αἰώνιος ὅνειρόπλεχτος ὑπνος εἴταν ἥ μόνη ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ;

Τὸ ὅνειρο μιᾶς νύχτας τῶν δεκάξη μου χρόνων. "Ισαμε τώρα τὸ ξαναθυμήθηκα πολλὲς φορές. Καὶ κάθε φορὰ θαρροῦσα πὼς μόλις ξύπνησα, πὼς μόλις τὸ ἀποχαιρέτησα μὲ τὸ φίλημα τῆς ψυχῆς ποὺ τοῦ ἔστειλα τότε. "Ημουνα, λέει, στὴν ἀκροθαλασσιὰ ἐνὸς παράξενου νησιοῦ. Μόνος. Γύρω

μου ἄμμος καὶ βράχια. Μπροστά μου ἔνα δάσος μὲ πανύψηλα πλατύφυλλα δέντρα. Πῶς ἔφτασα σ' αὐτὸ τὸ νησί; Ναυαγὸς σὰν τὸν Ροβινσώνα. Βυθισμένος στὸν ὕπνο σὰν τὸν ἀνθρωπὸ τοῦ Παπκάλ; Δὲ θάξερα νὰ πῶ. Ὁστόσο, ἀδίσταχτα, μὰ δίχως ἐλπίδα, μπῆκα στὸ δάσος. Οἱ ἵσκιοι τῶν δέντρων γλύστρησαν μέσα στὴν ψυχή μου. Κρύωνα. Τὰ ματόφυλλά μου εἶταν βαρειά. Στὰ χείλια μου ἔνιωθα τὴν ἀρμύρα τῶν δακρύων. Τὰ μέλη μου ἀρχισαν νὰ πονοῦν. Μὰ περπατοῦσα. Κι ἀκόμα σήμερα δοκιμάζω τὸ φίγος αὐτῆς τῆς πορείας ποὺ πρέπει νὰ κράτησε ἔναν αἰώνα ἥ μιὰ στιγμή. Ἄξαφνα στάθηκα ἔκστατικός. Τὸ δάσος εἶταν πίσω μου κ' ἔγῳ σ' ἔνα λόφο γυμνό, μὲ μιὰ γῆ ἀπὸ φίλντισι. Μπροστά μου ἔβλεπα τώρα ἔνα πλατύχωρο κάμπο. Δρόμοι ἄσπροι, κάτασπροι. Κῆποι ἰριδόχρωμοι καὶ στὸ βάθος μιὰ πολιτεία μὲ πύργους μελίχρουσους καὶ στιλπνούς. Δὲν ξέρω ἀν περπάτησα. Μὰ λίγο ἔπειτα ἔμπαινα, ἀθέατος φαίνεται, στὴν πολιτεία. Ὁ, τι εἶδα ἔκεī μὲ σάστισε. Οἱ δρόμοι εἶταν γεμάτοι ἀπὸ ἔφηβους καὶ κορίτσια ποὺ φοροῦσαν κοντούς, σχιστοὺς στὰ πλάγια, δωρικοὺς πέπλους. Περπατοῦσαν ρυθμικά, σιγοτραγουδώντας ἥ σιγομιλώντας, καὶ τὰ ὄρατα τῶν πρόσωπα γελοῦσαν εὔτυχισμένα, καὶ τὰ φωτεινά τους μάτια κοίταζαν ὀνειροπόλα καὶ τρυφερά, καὶ τ' ἄρμονικά τῶν σώματα μιλοῦσαν γιὰ τὸν ἔρωτα ποὺ μόλις θὰ χάρηκαν. Σὲ ποιὰ φυλὴ ν' ἀνῆκαν ἀραγε τὰ ἔξαίσια τοῦτα πλάσματα; Ποιὸς καλλιτέχνης χάραξε τὶς γραμμές τους καὶ βρῆκε τὶς ἀναλογίες τους; Σήκωσα τὰ μάτια στὰ σπίτια ποὺ ἔκρυβαν τὴν εὔτυχία τους. Ἡταν ψηλὰ κι ὀλομάρμαρα. Ἡ πρόσοψή τους μαρτυροῦσε πὼς τὸ ἐσωτερικό τους θὰ είχε νάρθηκες καὶ ἀδυτα. Ζύγωσα ἔναν δμιλο ἀπὸ κορίτσια. Μοῦ φάνηκε πὼς κρυ-

φομιλοῦσαν. Εἶχα τὸ αἴσθημα τοῦ στίχου, μὰ δὲ μποροῦσα νὰ ἔχωρίσω τὶς λέξεις. Εἶχα τὴν αἴσθηση τῆς μουσικῆς, μὰ δὲ μποροῦσα νὰ ἔχωρίσω τοὺς ὥχους. Προχώρησα ἀπογοητευμένος μ' ἓνα βῆμα πετούμενο σὰν νάμουνα πουλί. "Ἐβλεπα νάρχονται ώραια πάντα πρόσωπα, ἄρμονικὰ πάντα σώματα, δροσερὰ πάντα νιάτα. Γυρίζοντας ἀριστερὰ τὸ πρῶτο σταυροδρόμι ποὺ ἀπάντησα, βρέθηκα σ' ἓνα μαρμάρινο γυμναστήριο ἀμφιθεατρικό. Οἱ κερκίδες εἶχαν μερικοὺς νέους ποὺ παρακολουθοῦσαν μὲ κατάνυξη τὰ σμήνη τῶν κοριτσιῶν ποὺ χόρευαν στὸ στίβο, ἀλλοτε μέσα στὰ πέπλα τους κι ἀλλοτε πηδώντας ἀπὸ τὰ πέπλα τους γυμνά. Ἀποτραβήχτηκα γρήγορα. Πῆρα τὸν κάτω δρόμο. Πέρασα ἓνα πάρκο. Κάτω ἀπὸ τὸν ἵσκιο μιᾶς καστανιᾶς κοιμώταν μιὰ νέα κοπέλλα, γυμνή, μὲ τὰ χέρια στεφάνι στὸ κεφάλι, μὲ τὰ στήθη δνειροπόλα, μὲ τὰ σκέλη κλειστά. Ἡταν τόσο ὅμορφη ποὺ συλλογίστηκα πώς ἀπὸ κάπου θὰ τὴν κοίταξε, ἀδιάκοιτος σὰν τοὺς βοσκοὺς τῆς «Ἀφροδίτης» του, ὁ Poussin. Ἀποτραβήχτηκα πάλι καὶ προχώρησα. Σὲ μιὰ πηγὴ τρεῖς «φαινομηρίδες» νέες ἔπιναν μ' ἀσημένια κύπελλα νερό. Πιὸ πέρα, ἐννιά «ἔλκεσί-πεπλες» νέες, μὲ κάνιστρα στὰ χέρια, ἔρραιναν ἓνα μικρὸ τριανταφυλλὶ βωμό. Πιὸ κάτω, σὲ μιὰ λίμνη μὲ μαρμάρινα συντριβάνια, νέες καὶ νέοι ἔπεφταν ἀπὸ ψηλὰ σὰν διάττοντες ποὺ ἔσβυναν στὸ νερό. "Ἐπειτα ἀπὸ λίγο δὲν ἔβλεπα παρὰ τὸ τοπίο. Λυγεροὺς κορμούς· τρυφεροὺς κλώνους· φύλλα βελούδινα· ἀνθη ποὺ ἔσκαζαν μπροστά μου σὰν βεγγαλικά· φιλέρημες πηγές· τρεχούμενα νερά· Ἱριδες στὸν οὐρανό· ἀστρα στὴ γῆ· χελιδόνια καὶ κορυδαλλούς, γλάρους, περιστέρια καὶ χρυσαετούς. Εἶταν μαγεία. "Αὐθελά μου ἔκλεισα τὰ μάτια. Θάλεγα πώς πέθανα γιὰ μιὰ

στιγμή. "Οταν συνηλθα, είδα μπροστά μου έναν ἄνθρωπο ἀσπρομάλλη, ποὺ μὲ κοίταζε συλλογισμένος καὶ σιωπηλός. Ἀπόρησα. Τί ἥθελε ἔνας ἄνθρωπος ὅπως ἐγὼ καὶ σεῖς μέσα σ' αὐτὸν παράδεισο; "Εσμιξε τὰ φρύδια του μὲ φιλικὴ ἀγανάκτηση. Σὰν ν' ἀκουσε τὸ κρυφομίλημά μου. « Βλέπεις τοὺς ἑπτὰ λόφους ἔκει πέρα; » μοῦ εἶπε αὐστηρά. « Τοὺς βλέπω », ἀποκρίθηκα. « Μοιάζουν μὲ θόλους παλιῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν ». « Εἶναι τὸ ἔργαστήριο μὲν », μοῦ ἐξήγησε. Καὶ ἡ φωνή του ἦταν τώρα βαθιά. « Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀπάντησες στὸ δρόμο σου βγῆκαν ἀπὸ κεῖ. Τοὺς ἔπλασα μόνος μου. Τοὺς ζωντάνεψα. Τοὺς ἔδωσα σκέψη, αἰσθημα, βούληση. Τοὺς ἔκανα ἔμψυχους σὰν κ' ἐμᾶς. Μὰ τοὺς ἔκανα ὅλους νέους, ὅλους ὁραίους, ὅλους ἀθάνατους, ὅλους γερούς, ὅλους ἔτοιμους γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ γιὰ τὸ στοχασμό. "Επειτα δούλεψα μαζί τους. Καὶ δούλεψα χρόνια. Τοὺς ἔδειξα πῶς θὰ πλαισιώσουν τὴ ζωή τους. Τοὺς βοήθησα νὰ χτίσουν τὰ σπίτια τους, νὰ στρώσουν τοὺς δρόμους τους, νὰ φυτέψουν τοὺς κήπους τους. Τοὺς δίδαξα τὴν ἀγάπη, τὴν χαρά, τὴν ἀρετὴν τοῦ χαμηλοῦ τόνου, τὸ στίχο, τὸ ρυθμό, τὸ χρῶμα. Τοὺς ἀπάλλαξα, τέλος, ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἔγνοια τοῦ μέλλοντος ». Σώπασε λίγο, χαμογέλασε καὶ πρόσθεσε ὑψώνοντας, ἀθελά του ἵσως, τὸν τόνο: « Εἶμαι ἔνας Θεός. "Επλασα κατ' εἰκόνα καὶ διμοίωση τοῦ Τελείου ὑπάρξεις ἀθάνατες. "Ομως δὲν ἔπαιψα ἐγὼ ὁ Ἰδιος νὰ είμαι ἀτελῆς καὶ θνητός ». Σταμάτησε, χαμογέλασε πάλι καὶ χαμηλώνοντας τὸν τόνο: « "Ἐνας Θεός θνητός », εἶπε. « Εἶμαι ἔνας Θεός θνητός. Γι' αὐτὸν ἵσως τὰ πλάσματά μου εἶναι ἀθάνατα. "Αν ἡμούνα ἀθάνατος, θὰ ἔκανα πλάσματα θνητά, ὅπως ὁ Θεός. Μὰ είμαι θνητός. Καὶ θὰ πε-

θάνω. Κι αν πεθάνω, ποιὸς θὰ ἐπιβλέπει τὴ ζωὴ αὐτῶν τῶν ἀθάνατων, ποιὸς θὰ ὁδηγεῖ τὰ βῆματά τους, ποιὸς θὰ χαίρεται τὴν κίνησή τους, τὴ μουσική τους, τὴν ἀγάπη τους, τὴ χάρη τους, τὴν ἔγγνοιασιά τους; ». Μὲ κοίταξε συλλογισμένος γιὰ μιὰ στιγμή. « Εἶσαι νέος βλέπω. »Εφηβος ἀκόμα. Θὰ σὲ κρατήσω κοντά μου. Πρέπει νὰ σὲ μάθω νὰ εἶσαι θεός. Γιὰ νὰ πάρεις τὴ θέση μου ὅταν...»
 'Ανάσανε βαθειά. Τὰ μάτια του βασίλεψαν γιὰ λίγο.
 "Επειτα βάζοντας τὸ χέρι του ἀντήλιο : « Κοίταξε », μοῦ εἶπε. « Αἵτιο τὰ κορίτσια κι' αὐτοὶ οἱ νέοι εἶναι τὰ μόνα εὗτυχισμένα πλάσματα στὴ Γῆ. Εἶναι ἀρκετὰ καὶ δὲ θὰ χρειαστεῖ νὰ προσθέσεις ἄλλα. Θὰ περάσεις μιὰ ζωὴ ὀλόκληρη μὲ τὴν ἔγγνοια τους. Μὰ τὰ μάτια σου θὰ χαροῦν πραγματοποιημένο τὸ καλλίτερο ὅνειρο τῆς ψυχῆς σου. Θὰ ζήσεις, θνητὸς ἐσύ, μὲ τοὺς ἀθάνατους ... μὲ τοὺς ἀθάνατους ... ». — Μὲ τὴ λέξη αὐτὴ ποὺ ἔφθανε σὰν ἀντίλαλος στ' αὐτιά μου, ξύπνησα. Κοίταξα γίρω μου μὲ λύπη. Τίποτα δὲν εἶχε ἀλλάξει ἀπὸ τὸ περασμένο βράδυ. Μερικὰ βιβλία· ἔνα γραφεῖο· ἔνα παράθυρο ἀνοιχτό· λίγος οὐρανός. 'Ωστόσο ἔνα ἄλλο φῶς φλοίσβιζε ἀκόμα στὰ μάτια μου. 'Ο κάμπος· οἱ ἀσπροι δρόμοι· οἱ κῆποι· οἱ πύργοι· τὰ δροσερὰ νιάτα· δ ἀσπρομάλλης γέρος. « "Ενας θεὸς θνητός», ψιθύρισα συγκινημένος. Καὶ σήκωσα τὸ χέρι γιὰ νὰ στείλω τὸ φίλημα.